


Adrian Uljasz

Uniwersytet Rzeszowski
adrianuljasz5@wp.pl

 <https://orcid.org/0000-0003-3831-4585>

Rocznicowa edycja wspomnień o bitwie miechowskiej z 1863 roku

[*Ojczyźnie naszej, Polsce, bądźmy wierni.
Bitwa miechowska 17 lutego 1863 roku w relacjach uczestników
powstania styczniowego i świadków zniszczenia miasta.*
Wybór i red. M. SŁUSZNAK. Ilustr. M. HOŁDA. Miechów 2018]

Kilka lat temu ukazały się liczne publikacje okolicznościowe — naukowe i popularyzatorskie — związane ze 150. rocznicą powstania styczniowego. Nieco później, bo w 2018 roku, w Miechowie dokonano edycji wspomnień o bitwie przegranej przez powstańców, jaka rozegrała się w tym mieście 17 lutego 1863 roku¹. We wspomnieniowych tekstach udokumentowano również rosyjski odwet. Dobrze się stało, że książkę ogłoszono w 155-lecie, a nie 150-lecie powstania styczniowego, bowiem dzięki temu jest bardziej zauważalna, niż miałyby to miejsce w czasie, gdy w całej Polsce, a więc i w Miechowie, wychodziły monografie dotyczące tradycji powstańczej. Publikacja wspomnień o bitwie powstała we współpracy z krakowskim środowiskiem naukowym i bibliotekarskim, czego wyraz stanowi m.in. wstęp autorstwa historyk i zarazem dyrektor Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie Karoliny Grodziskiej.

Redaktor tomu, Maria Słuszniaak, zadbała o prezentację materiału źródłowego w szerszym kontekście ogólnopolskim i regionalnym, zamieszczając na początku edycji fragmenty prac dwóch historyków. Pierwszy to fragment publikacji Stani-

¹ *Ojczyźnie naszej, Polsce, bądźmy wierni. Bitwa miechowska 17 lutego 1863 roku w relacjach uczestników powstania styczniowego i świadków zniszczenia miasta.* Wybór i red. M. SŁUSZNAK. Ilustr. M. HOŁDA. Miechów 2018.

sława Zielińskiego (1880—1936) *Bitwy i potyczki 1863—1864*, przytoczony w recenzowanej książce na podstawie wydania: Rapperswill 1913². Drugim jest ustęp znacznie bardziej znanej pracy, dwutomowego opracowania Waława Tokarza (1873—1937) *Kraków w początkach powstania styczniowego i wyprawa na Miechów*³, mający za temat przebieg bitwy miechowskiej i przyczyny niepowodzenia powstańców dowodzonych przez płk. Apolinarego Kurowskiego. Przywołanie obu książek może być dla czytelników zachętą do poszerzenia wiedzy o powstaniu przez sięgnięcie do całych publikacji. Inny dodatek do omawianych wspomnień stanowi informacja autorstwa Stanisława Piwowskiego, zatytułowana *Addenda, czyli dodatek niezbędny do publikacji o przechowywaniu w pamięci miechowian i pielęgnowaniu w tradycji miasta wydarzenia z 17 lutego 1863*, będąca udokumentowaniem tradycji upamiętniania bitwy miechowskiej od XIX wieku do 2013 roku. Dołączając ją do książki, utrwalono zasługi organizacji i poszczególnych osób zajmujących się podtrzymywaniem pamięci o bitwie przed wydaniem edycji wspomnień w 2018 roku.

Miechowskie wspomnienia wzbogacono także przywołaniem relacji autorów, reprezentujących dwie odmienne perspektywy w stosunku do powstania: fragmentu książki angielskiego dziennikarza i reportera Williama Henry'ego Bullocka *Doświadczenie polskie podczas powstania 1863—4*⁴ oraz ustępu z publikacji rosyjskiego generała Michaiła Czernuszewicza *Materiały z historii Straży Granicznej*⁵. W.H. Bullock odwiedził Miechów 30 sierpnia 1863 roku, zaś M. Czernuszewicz opublikował rosyjskie dokumenty, odnoszące się do walki o Miechów. Obydwa fragmenty przetłumaczył na potrzeby ocenianej książki z oryginałów (odpowiednio: angielskiego i rosyjskiego) oraz uzupełnił przypisami Marek Hołda. M. Słusznik umieściła je przed fragmentami tekstów S. Zielińskiego i W. Tokarza, choć trafniejsze byłoby usytuowanie ich po tych publikacjach, bezpośrednio przed wspomnieniami uczestników i świadków wypadków miechowskich, reprezentujących stronę polską, w grupie relacji z epoki.

Wartość źródłową pracy zwiększono, dołączając do każdego z piętnastu wspomnień syntetyczny biogram autora. Noty biograficzne słusznie umieszczono przed tekstami, jako wprowadzenie do lektury. Informacje o powstańcach, wzmiankowanych we wspomnieniach, podano w słowniku *Uczestnicy bitwy o Miechów i działań powstańczych 1863—1864 wymienieni w relacjach*, opracowanym przez M. Słusznik, dodanym na końcu opracowania. Pod tekstami umieszczono zwarte przypisy końcowe, zawierające wyjaśnienia niektórych terminów czy szczegóły o faktach wspomnianych przez autorów. Odsyłacze zasadnie są stosunkowo nieliczne, ogra-

² S. ZIELIŃSKI: *Bitwy i potyczki 1863—1864*. Rapperswill 1913.

³ W. TOKARZ: *Kraków w początkach powstania styczniowego i wyprawa na Miechów*. Kraków 1914.

⁴ W.H. BULLOCK: *Doświadczenie polskie podczas powstania 1863—4*. London & Cambridge 1864.

⁵ M. CZERNUSZEWICZ: *Materiały z historii Straży Granicznej*. Petersburg 1909.

niczone do niezbędnego minimum, żeby nie przerywać czytelnikom zbyt często ciągu narracji.

W książce przypomniano o udziale w walkach po naszej stronie osób o innym niż polskie pochodzeniu etnicznym, w tym spolonizowanych. Chodzi o publikację wspomnień Filipa Kahane ze spolszczonej rodziny żydowsko-austriackiej z Sanoka⁶ i Edwarda Webersfelda, urodzonego w Rzeszowie, będącego przykładem Polaka o korzeniach austriackich⁷. W niektórych wspomnieniach wymieniono też Francuza, walczącego w szeregach powstańczych — gen. mjr. François Rochebrunę. Podkreślenie udziału w polskim powstaniu osób o pochodzeniu mniejszościowym i cudzoziemców ma walor wychowawczy, powinno uczyć czytelników tolerancji etnicznej albo ją umacniać.

M. Ślusznik rzetelnie dokumentuje pierwodruki publikowanych tekstów, czy ich fragmentów, podając pod każdym informacje o pierwotnych edycjach. W przypiskach, gdy przywoływane są źródła za bibliotekami cyfrowymi, podano adresy internetowe, popularyzując w ten sposób wśród odbiorców korzystanie z bibliotecznych zasobów cyfrowych, dostępnych online. Przy informacji o rękopisie wspomnienia Jerzego Moszyńskiego *Słowo prawdy* ogólnikowo odesłano — jako do źródła — do AMK (Archiwum Miasta Krakowa), nie rozwijając jednak tego skrótu ani nie przywołując sygnatury.

Promocji zasobów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie dobrze służy dołączenie do zbiorów wspomnień niedrukowanego dotąd listu malarza Wojciecha Eljasza-Radzikowskiego z 26 lutego 1863 roku do syna — malarza Walerego Eljasza-Radzikowskiego. Rękopis jest dostępny w tej księżnicy, w pracy wskazano jego sygnaturę biblioteczną. W liście tym ojciec daje synowi wskazówki do szkiców o bitwie w Miechowie, zachęcając adresata, by wykonał rysunki do publikacji w prasie francuskiej, w celu popularyzacji za granicą powstańczej walki i upowszechnienia tam wiedzy o barbarzyństwie carskich żołnierzy.

Całość edycji uzupełniono bibliografią załącznikową. W jednym spisie z publikacjami drukowanymi i autorskimi internetowymi wymieniono adresy stron internetowych, które lepiej było umieścić w odrębnym wykazie — netografii.

Zaletą miechowskiej książki jest szata graficzna, której zasadniczy element stanowią udane barwne kopie obrazów współczesnego malarza Marka Hołdy, przedstawiających bitwę. Są na tyle sugestywne, że można je uznać za dowód na słuszność stwierdzenia redaktorki ze wstępu *Od Wydawcy*: „Jeden obraz przemawia nieraz silniej niż tysiące słów” (s. 11). Zgodnie z zamierzeniem M. Ślusznik, efektywność dzieł M. Hołdy winna zachęcić młodych czytelników do lektury. W spisie ilustracji, znajdującym się na końcu, przed bibliografią, podano opisy oryginałów: wiadomości o technice malarskiej, materiale i rozmiarach dzieł. Nie przywołano jednak

⁶ F. KAHANE: *Dzieje Żuawa*. Lwów 1903.

⁷ E. WEBERSFELD: *Wyprawa na Miechów 17 lutego 1863*. „Dziennik Polski” 1898, nr 22, s. 1—3.

numerów stron, na których ilustracje się znajdują. Dobry pomysł to uzupełnienie oprawy plastycznej dwoma wyklejkami, zawierającymi kolorowe grupowe wizerunki żołnierzy w mundurach z epoki, na drugiej stronie okładki są to powstańcy, a na trzeciej — żołnierze rosyjscy z miechowskiego garnizonu. Ilustracje na obu wyklejkach objaśniono legendami z informacjami m.in. o stopniach wojskowych poszczególnych postaci.

Karolina Grodziska zwraca we wstępie uwagę na duże znaczenie rocznicowej książki dla edukacji historycznej, prowadzonej w Miechowie i okolicach. Popierając tę ocenę, trzeba dodać, że edycja *Ojczyźnie naszej, Polsce, bądźmy wierni...* zainteresuje również odbiorców z całego kraju. Sięgną po nią chętnie historycy: naukowcy, dydaktycy i popularyzatorzy, jako po starannie opracowaną publikację źródłową. Pozostałym czytelnikom — studentom historii i pokrewnych kierunków akademickich, a także osobom amatorsko zainteresowanym dziejami ojczystymi — można ją polecać w charakterze kształcącej i emocjonującej lektury.

Bibliografia

- BULLOCK W.H.: *Doświadczenie polskie podczas powstania 1863—4*. London & Cambridge 1864.
CZERNUSZEWICZ M.: *Materiały z historii Straży Granicznej*. Petersburg 1909.
KAHANE F.: *Dzieje Żuawa*. Lwów 1903.
Ojczyźnie naszej, Polsce, bądźmy wierni. Bitwa miechowska 17 lutego 1863 roku w relacjach uczestników powstania styczniowego i świadków zniszczenia miasta. Wybór i red. M. SŁUSZNAK. Ilustr. M. HOŁDA. Miechów 2018.
TOKARZ W.: *Kraków w początkach powstania styczniowego i wyprawa na Miechów*. Kraków 1914.
WEBERSFELD E.: *Wyprawa na Miechów 17 lutego 1863*. „Dziennik Polski” 1898, nr 22, s. 1—3.
ZIELIŃSKI S.: *Bitwy i potyczki 1863—1864*. Rapperswill 1913.